

АНАЛІЗ РЕТРОСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ І СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Губані Г.Г.,
Шевчук О.І.

У статті здійснено аналіз специфіки ретроспективного розвитку і особливостей сучасного стану промисловості Закарпатської області. Акцентовується увага на нестабільності темпів росту промислового виробництва у регіоні під впливом різних чинників. Окреслюються сучасні проблеми розвитку галузі в Закарпатській області та можливі шляхи їх подолання у найближчій перспективі.

Ключові слова: аналіз, ретроспективний розвиток, динаміка, промисловість, проблеми, Закарпатська область.

ВСТУП

Закарпатська область має унікальне геополітичне та географічне розташування. Вона знаходиться на крайньому південному заході України. Географічне становище та природний потенціал доповнено високо мобільними трудовими ресурсами, європейським менталітетом населення, застосуванням методів стратегічного управління регіоном, що в комплексі створило умови для активізації міжнародного руху товарів та капіталу як фактору промислового виробництва.

В цих умовах актуальним стає виявлення проблем розвитку промисловості Закарпатської області на основі аналізу особливостей її ретроспективного розвитку, специфіки сучасного стану та оцінки стратегічного потенціалу перспективного поступу.

Тому метою статті є вивчення особливостей розвитку промисловості Закарпатської області у ретроспективному періоді, окреслення проблем цього розвитку, встановлення специфічних рис стану цієї галузі в наш час і обґрунтування напрямків розвитку промисловості досліджуваного регіону в перспективі.

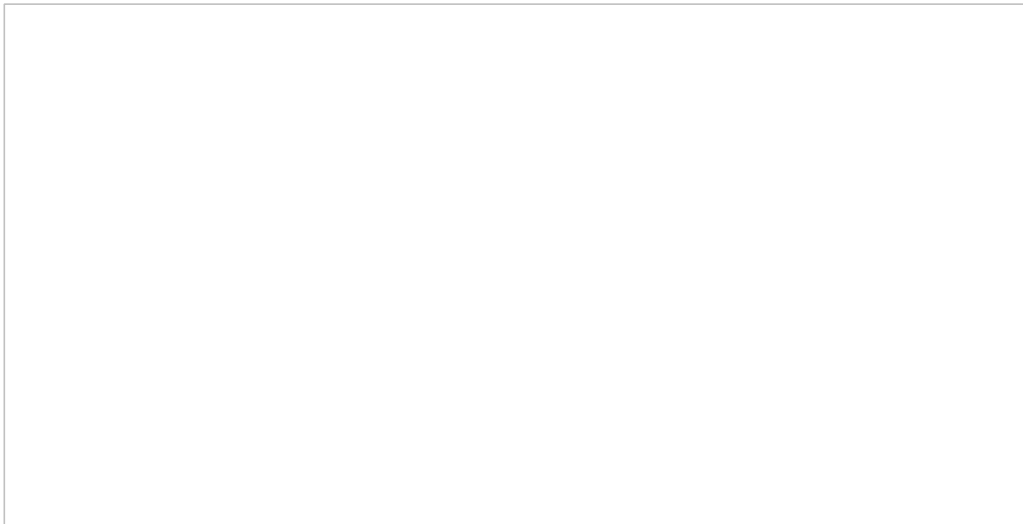
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зазначимо, що вивчення особливостей розвитку промисловості Закарпатської області перебувало в центрі уваги багатьох дослідників (В.Міклова, М.Пітюлич, В.Папп, С.Слава, Є.Бойко, Л.Шевчук та ін.). Незважаючи на те, що вони зуміли виявити і окреслити особливості ряду проблем розвитку цієї галузі, з плином часу з'являються нові практичні вимоги і нові потреби, які вимагають перманентних досліджень у цій царині.

Здійснений нами аналіз структури ВДВ Закарпатської області дозволив встановити, що у період останніх десяти років 2005-2006 рр. були переломними, коли відносна стабільність і зростання змінилися на спадні тенденції та нестійкість. У 2005 році спостерігалася незначна на той час перевага частки промисловості над сільським господарством, що дозволяло позиціонувати область як індустріально - аграрний регіон, в структурі ВДВ якого 19,1% складає промисловість, 17,5% - сільське та лісове господарство та 47,2% - сфера послуг [6]. Незважаючи на суттєву перевагу сфери послуг не можна говорити про активний розвиток чи переможний поступ постіндустріальної економіки, оскільки така перевага склалася в результаті деформацій розвитку промисловості і сільського господарства.

Промисловість області займала одне з провідних місць в економіці регіону та впливає на формування основних показників, характеризуючи економіку області в цілому. Станом на 01.01.2006р. в ЄДРПОУ по Закарпатській області налічувалось 2410 суб'єктів, основним видом діяльності яких зареєстровано виробництво промислової продукції. Основна частка підприємств зосереджена у містах Ужгород, Мукачево, Виноградівському, Мукачівському, Тячівському та Ужгородському районах [7].

Упродовж останніх десяти років спостерігалось зростання приросту промислового виробництва на промислових підприємствах. У 2006 році, порівняно з 2000р., обсяги виробництва збільшилися у 3,4 рази, тобто середньорічний приріст виробництва склав 26,1% (рис.1). Головним чином цьому сприяла направленість промисловості на екстенсивний шлях розвитку, який характеризувався нарощенням темпів за рахунок використання вільних виробничих потужностей у посткризовий період.

**Рис.1. Темпи промислового виробництва Закарпатської області
(у % до попереднього року) в 2000 – 2011 рр. ***

* Складено за даними: Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики.
<http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>

Починаючи з 1997р. в регіоні спостерігається стійка тенденція до зростання обсягів промислового виробництва, результатом якої стало більш ніж семиразове зростання обсягів промислового виробництва у 2006 році в порівнянні з 1997 р. (хоча рівень 1990 року вдалося перевершити лише за результатами 2003 року). Показники темпів промислового виробництва розпочали демонструвати позитивну динаміку також починаючи з 1997 року, досягаючи своїх максимальних значень в 2000 та 2003 рр. Однак у 2002 і 2005 році спостерігалось помітне уповільнення темпів приросту промислового виробництва області. Так, якщо у 2003–2004 рр. середньорічний приріст виробництва склав 35,6% (проти 14,5% по Україні), що забезпечило регіону 1 і 3

місяця по Україні, то вже у 2005р. він становив лише 7,7%, тобто приріст знизився порівняно з 2003р. на 36,6 в.п., з 2004р. – на 19,7 в.п., як результат область опинилась на 16 місці серед регіонів країни. Проте вже у 2006 році темп приросту зріс і склав 27% (проти 6% по Україні), як наслідок – повернення області на 2 місце серед регіонів України. Але, на жаль такі темпи не дали і ще довго не дадуть промисловості Закарпаття виділитися серед інших регіонів України. Такий висновок дозволяє зробити порівняння промислового розвитку Закарпатської області з аналогічним розвитком інших областей [5].

Так, у січні-вересні 2007 р. у 26 регіонах обсяги промислового виробництва зростали. Серед них найкращою динамікою позначилися: Волинська (на 36,3 %), Черкаська (25,5 %), Чернівецька (21,7 %), Закарпатська (21,3 %), Тернопільська (20,7 %), Запорізька (18,5 %), Хмельницька (17,2 %), Рівненська (15,8 %) області. При цьому 19 регіонів забезпечили

темпи вищі за минулорічні, а у Одеській та Херсонській областях вдалося подолати негативні тенденції відповідного періоду 2006 року [4].

Позитивним є те, що у 2007 році активізація виробництва у регіонах супроводжувалася покращенням фінансового результату роботи підприємств.

Збереглася суттєва диференціація між регіонами за потужністю промислового потенціалу. Так, у обсязі реалізованої промислової продукції за січень-серпень 2007 р. питома вага лише однієї Донецької області становила 20,4 % (п'ята частина всього промислового виробництва держави). А на шість промислових східних областей (Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську, Полтавську, Харківську області) та м. Київ припадає 71,2 % всієї реалізованої промислової продукції. Диференціація між регіонами за показником обсягу реалізованої промислової продукції на одну особу населення за той же період становила 13,2 разу (Дніпропетровська область – 16472,4 грн., Чернівецька область – 1248,9 грн.) [2, с.128-131].

На початку нового тисячоліття у структурі промисловості Закарпаття відбулися відсутні зміни, які обумовлені надходженням значних інвестицій насамперед у машинобудування, а також в харчову та обробну промисловості області. На кінець 2006 року до провідних галузей обробної промисловості відносилися машинобудування (50,7 %), харчова і перероблення сільськогосподарських продуктів (14,2 %), виробництво деревини та виробів з неї (4,2 %) [3].

Приріст промислової продукції у 2005 році в машинобудівній промисловості, порівняно з попереднім роком, склав 8,3%. Однак відбулося зниження темпу приросту виробництва на 31,9 в.п. порівняно з 2004 роком. На це вплинуло зниження обсягу виробництва на підприємствах по переробці давальницької сировини. У 2005 році на таких умовах працювало кожне третє підприємство галузі. Вартість переробленої ними сировини склала 674,6 млн. грн., проти 837,4 млн. грн. – у 2004 році. Майже весь обсяг сировини – це поставки на замовлення іноземних партнерів. Натомість, вже у 2006 році приріст склав 54,1% (11,8 % в загальному по Україні), тобто зростання приросту виробництва на 45,8 в. п. і 2 місце за цим показником в країні [7].

На умовах переробки давальницької сировини тривалий час працювали ТОВ «Гроклін -Карпати», яке виготовляє верхню частину автомобільних сидінь для марок автомобілів «Рено Кліо», «Фіат», «Опель» через польську фірму «Інтер Гроклін Трейдінг», ЗАТ «Берегівський радіозавод», що виготовляє вузли для засобів інформаційного забезпечення на замовлення угорської компанії «Флекстронік», ТОВ «Матяш і Матяш», яке здійснює замовлення на виготовлення моторних джгутів для автомобілів фірми «Фольксваген» та збиральних конвеєрів для фірми «Ауді» (Німеччина), ВАТ «Мукачівський завод «Точприлад», що займається виробництвом гучномовців, DVD програвачів для фірми «Філіпс» та трансформаторів – на замовлення японської фірми «ТДК»[7].

Вагому частку в структурі виробництва з давальницької сировини в машинобудуванні займало виробництво електричного та електронного устаткування (73,5% від загального обсягу виробництва з давальницької сировини у галузі): кабелів ізолюваних, електричних проводів, електророзподільної та контрольної апаратури.

Якщо до з 2000р. до 2007 р. в харчовій промисловості та у переробленні сільськогосподарських продуктів спостерігалось нарощення виробництва (так, для прикладу, тільки за 2006 рік, порівняно з показником попереднього року, обсяг виробництва промислової продукції підприємствами харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів збільшено на 8,4%), то у період 2008-2011 рр. мав місце спад виробництва (рис.2.).

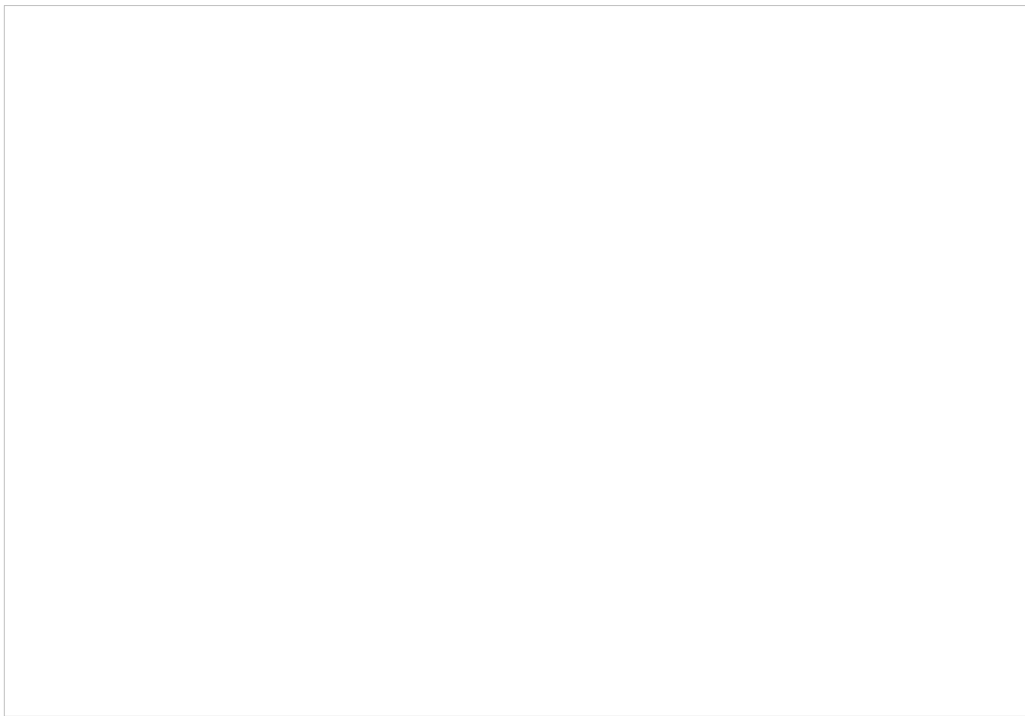

Рис.2. Динаміка темпів виробництва у харчовій промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів (у % до попереднього року) Закарпатської області в 2000 – 2011 рр.*

* Складено за даними: Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики. <http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>

Подібна ситуація у ретроспективі мала місце і в темпах розвитку традиційно провідної на Закарпатті

деревобробної промисловості, але з 2010 року у цій галузі спостерігається зростання (рис.3).

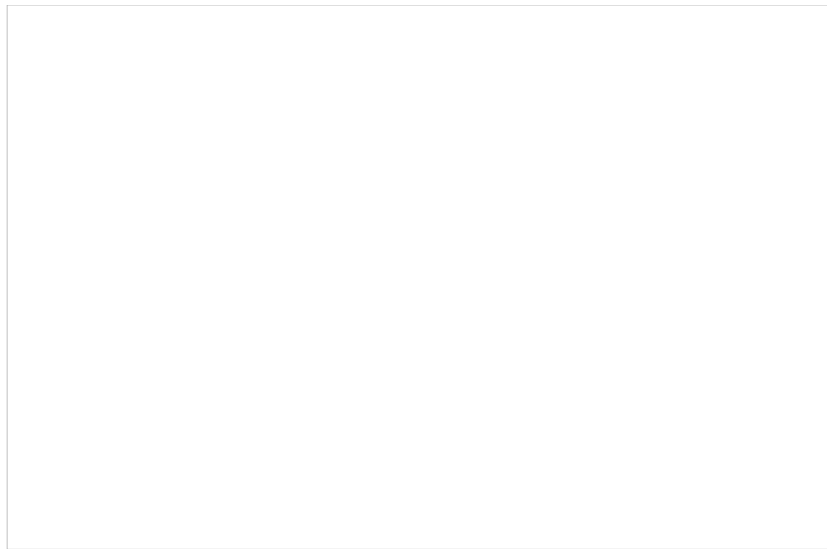

Рис.3. Динаміка темпів виробництва в деревообробній промисловості (у % до попереднього року) в 2000 – 2011 рр.*

* Складено за даними: Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики. <http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>

Гірша ситуація була на підприємствах легкої промисловості Закарпаття, але протягом останніх двох років вона дещо стабілізувалася (рис.4).

Таку тенденцію можна пояснити зменшенням кількості договорів на переробку давальницької сировини, втраті частини основних замовників та відсутності ринків збуту продукції. В галузі 84,7% підприємств працюють на давальницьких засадах. Майже весь обсяг сировини – це поставки за договорами іноземних партнерів. За договорами з переробки давальницької сировини тривалий період

працюють акціонерні товариства «Ужгородська швейна фабрика», «Ужгородська взуттєва фабрика», «Виноградівське швейне об'єднання «Гроно», «Мукачівська трикотажна фабрика «Мрія», «Укрпроджест-Берегівська швейна фабрика», МПП «Кожтекс», СП «Сандерс-Виноградів ГМБХ», ТОВ «Едельвейс-Лего». Зазначені підприємства співпрацюють з іноземними фірмами «Ле-Го» та «Геррудер-Сандерс ГМБХЧ і Ко» (Німеччина), «Вольтер» (Англія), «Наталі» (Франція), «МІК-Італі» (Італія) [7].

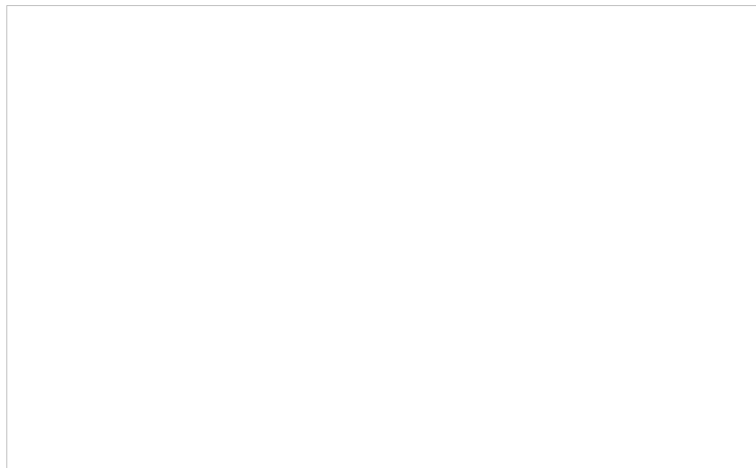

Рис.4. Темпи промислового виробництва в легкій промисловості (у % до попереднього року) Закарпатської області в 2000 – 2011 рр.*

* Складено за даними: Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики. <http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>

Комплексний ретроспективний аналіз розвитку промисловості Закарпаття свідчить про нестабільність роботи підприємств більшості промислових галузей (за виключенням легкої промисловості), що не дало змогу забезпечити постійний приріст промислового виробництва, обсягів реалізованої продукції, досягати позитивних результатів діяльності. Правда, залучення іноземних інвестицій, розвиток співробітництва з іноземними партнерами у формі виконання замовлень з давальницької сировини дали можливість суттєво поживати розвиток таких провідних промислових галузей регіону, як машинобудування.

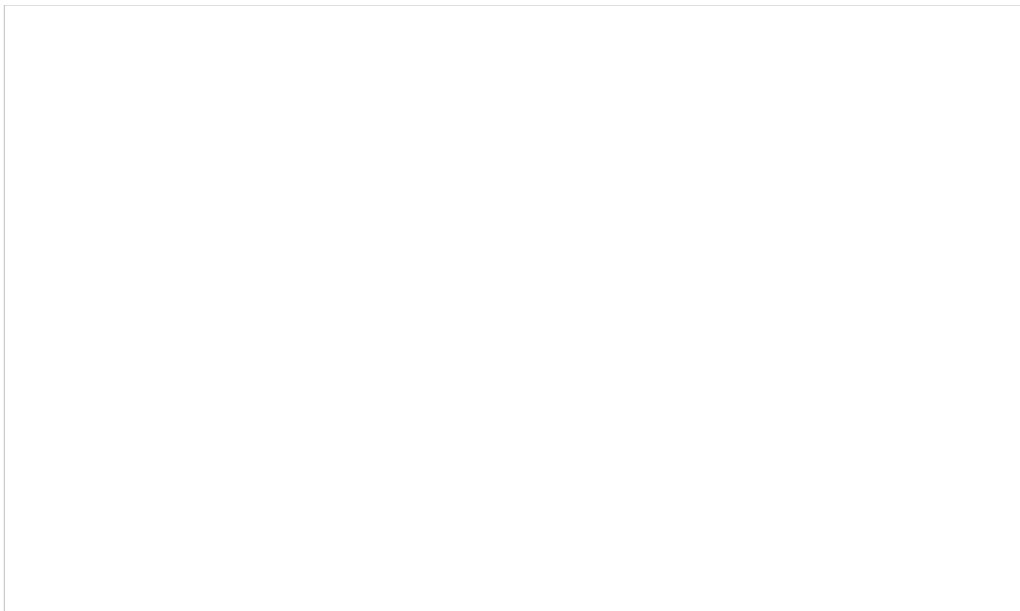

Рис.5. Динаміка індексів виробництва у добувній та переробній промисловості (у % до попереднього року) Закарпатської області в 2003 – 2011 рр.*

* Складено за даними: Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики. <http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>

Проте, в наш час зросли ризики збільшення залежності промислових підприємств області від іноземних партнерів. Виникло ряд нових проблем функціонування промисловості Закарпатської області в результаті реформування економіки України, зокрема внаслідок впровадження нового податкового кодексу, а також в результаті загострення впливу глобалізаційних процесів, таких як формування глобального ринку праці, який активізує «вимивання» найкращих працівників галузі шляхом їх працевлаштування в інших країнах світу.

ВИСНОВКИ

Враховуючи багатий природно-ресурсний потенціал, яким володіє Закарпатська область і який є придатним для активізації розвитку промисловості, важливо приділити цій проблемі належну увагу. Необхідно здійснити комплексні дослідження особливостей розвитку цієї галузі. Для цього доцільно залучити той потужний науково-дослідний потенціал, який сконцентрований у західному регіоні України. Результати досліджень мають лягти в основу пропозицій щодо подальшого розвитку промисловості у Закарпатській області.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головного управління статистики у Закарпатській області. Державний комітет статистики - Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.stat.uz.ua/statinfo/prom/index.html>
2. Експертна доповідь «Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку». – К., 2007, с.128-131
3. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.carpathia.gov.ua
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.stat.uz.ua
6. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2006 рік. – К.: 2006. – 172 с.
7. Статистичний щорічник Закарпаття за 2005 / Державний комітет статистики. Головне управління статистики у Закарпатській області. Ужгород, 2006. – 640с.

Губані Г.Г. канд.економ. наук, доцент кафедри економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Шевчук О.І., канд. екон. наук, науковий співробітник
відділу регіональної економічної політики ІРД НАН України, м. Львів